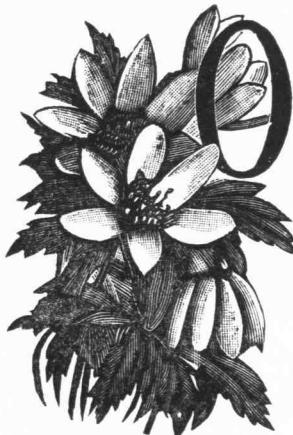

◀ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΕΝΘΗ ▶

Νικολαος Σικηνδωνης

XI μόνον σήμερον, έστην του 'Αγιου Νικολάου, φέρονται πρὸς αὐτὸν ἀθρόοι σὶ λογισμοὶ μου μᾶζαν μὲ ὅλην ἔσην τρυφερότητα ηὐδόκησε ν ἀφῆσῃ ἡ ζωὴ μέσα μου. Κάθε φορὰν ποῦ ἡ ἐμμανῶς πολυαγαπημένη πόλις τῶν Ἀθηνῶν μοῦ ἀποκαλύπτει ὅπὸ μίαν εὐμορφιάν της, κάθε φορὰν ποῦ ἡ παγκόσμιος φιλολογία μιοῦ χαρίζει τὸ ἀνεκτίμητον δῶρον τὸ ὅποῖον λέγεται εἰς ὥρατος στίχος ἡ μία ύψηλὴ ιδέα, κάθε φορὰν ποῦ ὁ τιδήποτε ἔξαιρετικῶς λεπτόν, πλαστικὸν ἡ ἵπποτικὸν καὶ ὑπερφυὲς διεγείρει τὸν θαυμιασμόν μου καὶ μὶς καταλαμβάνει ἡ ἀκατάσχετος ὅσω καὶ ἀνεξήγητος ὄρμὴ ν ἀνεύρω ἐν τῷ ἄμα τὸν

φίλον καὶ συνδιαυμαστήν, ἐκεῖνον ὁ ὅποις θὰ ἐπάλλετο ἵσα ἡ καὶ πλειστερὸν ἐμοῦ ἐπὶ σιαδήποτε ἐκ τῶν ἐκφάνσεων τούτων τοῦ 'Οραιού, ἀνάλογίζομαι μοιραίως τὸν ἐμμανῆ αὐτὸν φιλαθήναιον, τὸν ἐμμανῆ αὐτὸν φιλόκαλον, τὸν λεπτὸν φιλογύνην. Διότι ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι, σιτιφιλόκαλον, τὴν πέλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τῆς ὥρας ποῦ ἐπιφράίνεται ἡ ὅσμη ἀφορᾶ τὴν πέλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τῆς ὥρας ποῦ ἐπιφράίνεται ἡ σύδαιμοῦ ἀλλαχοῦ τόσω διαφανῶς καὶ ἀύλως ὁ δόδοςδάκτυλος ἡώς μέχρι τῆς πολὺ πέραν τοῦ μισσονυκτίου ὥρας, καθ' ἣν ἐπιστρέφει εἰς τὸν σιτῆς πολὺ πέραν τοῦ μισσονυκτίου ὥρας, κανεὶς ἀναμφισθητίως δὲν τὴν ἐγνώρισε τὴν ὅλην ἡτο αὐτὸς οὕτος, κανεὶς ἀναμφισθητίως

μίαν πόλιν αυτήν, ή όποια δι' αὐτὸν εἶχεν αὐτόχρημα θέλγητρα γυναικός, εἰς ὅλην τὴν ἐκπαγλὸν ἡ μυστικὴν καλλονήν της, κανεὶς δὲν παρηκολούθησε μὲ τόσους παλμοὺς τὴν ἀνάπτυξιν της, κανεὶς δὲν τὴν ἡγάπησε καὶ δὲν τὴν ἔξυμνησεν ὅσῳ ὁ τόσῳ ψεαλιστικὸς καὶ ἐνταυτῷ τόσῳ ιδανιστής ποιητής τῆς «Αθήνας μας»! Εν σχέσει μόλιστα πρὸς τὸ βιόλιον του τοῦτο θὰ ηθελα πολὺ νὰ γνωρίζω ποια Ἀνθελογία ἐπι- μέτρου καὶ πεζοῦ λόγου, ἀνταξίᾳ τοῦ ὄντοματος τούτου ἐν τῷ μέλλοντι, θὰ ηδύνατο νὰ θεωρηθῇ πλήρης, ἀν μὴ περιελάμβανε τὰ εἰς πεζὸν ποι- ούματα τὰ όποια ὀφείρωσεν ἐν αὐτῷ εἰς μίαν παραμισηγήν, Ἀθηναϊκῆς ποντοχρονιαῖς ἀνάτην
όδον Ἐρμοῦ, εἰς ἔνα περίπατον τῆς πρὸ τριάκοντα ἑτῶν ὄδοος Πατησίων, εἰς τὴν Ἀττικὴν Ἐλαίαν καὶ ἐν γένει εἰς τὸν Ἀθη- ναϊκὸν Ἐλαιώνα, εἰς τὸ "Ιον!"

• Η φαντασία μου τὸν προβάλλει πρὸ ἐ-
μοῦ τόσῳ πολὺ πάν-
τοτε ζῶντα — τὸν ἔνα
αὐτὸν ἀπὸ τούς δῆλ-
γους ἐκλεκτούς, οἱ ὁ
ποῖσι μειδιοῦν καὶ γε-
λοῦν σχὶ μὲ τὰ χει-
λη, ἀλλὰ μὲ τὰ μά-
τια, — μὲ τὰ ματιά
του ἑκεῖνα τὰ ἀμυ-
θῷας καιρύψεντα καὶ
ἐνταυτῷ ἀπιθάνως με-
γάλα, ἀπὸ τῶν ἐπί-
ων κατηλείβετο τόση
καλωσύνη καὶ τόση
θωπεία, τόση λάρμια
πνευματική, — τόσῳ
διαρκῶς ἀνήσυχον καὶ
ἀσικίνητον, ὥστε τὸν
ἥστε πολλάκις νομίζω
ὅδος. Μαζὶ μὲ σύτε
ναι τὰ ἔτη τῶν ἀνήσ-
καθ' ἦν ἤνθισε τόσῳ

(*Aπέθανεν αὐτῷ την 11ην Ιουνίου 1913*)

Paradise

όμιάς ἐκείνων, σίτινες προεξάρχοντος εἰς ἐνθουσιασμὸν τοῦ πρεσβυτέρου ἡμῶν **Νικολάου Σπανδωνῆ** διεβλέπομεν καὶ ἐπιμῶμεν εἰς τὸ ἄρωμα τοῦ "Ιου τοῦ ἀνεφίκτου πόθου τὸ σύμβολον!" Οποῖον ἡφαίστειον ἐνεργητικότητος ἦτο τότε, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ἀλλὰ καὶ ἐπειτα μέχρις ἐσχάτων οὗτος! Ἐπανελάμβανε πολλάκις τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ:

«Dormir nonchalamment à l'ombre de ses seins

«Comme un hameau paisible au pied d'une montagne.

Πολλάκις καὶ μετὰ πόθου· καὶ θά ἔλεγέ τις, ὅτι δὲν ὠνειροπόλει ὡς ὁ ἥρως τοῦ Μαιτερίγγη, εἰπὴ ἡρυχίαν, ἡρυχίαν, ἡρυχίαν. Ἀλλ' ὅμις ἐξη πολλαπλασίως, ἐντεταμένως, ἰσχυρότατα, ἐργαζόμενος ὅσον ὀλίγοι, ἃσσον ὀλίγοι ἀγωνιζόμενος, γεννᾶν ἐν ταύτῳ ῥαγδαῖος σχέδια ἐπὶ σχεδίων, ὃν ἐν καὶ μόνον ἀν ἡρυχίαις, ὡς οὐδέποτε ὅλως τε ἡρέλησεν ἡ Μοῖρα, θάτω παρείχε τὴν εὐημερίαν. Ως οὐδέποτε ἡρέλησεν ἡ Μοῖρα, ἡ ἐποιεῖ πάντοτε ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν ἐναντία. "Ελκων τὸ γένος ἐκ παλαι- τάτης οικογενείας, τῶν Σπανδούνηδων τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνατρα- φεὶς εὐτῇ χοιστιανικώτερά τῶν πίστεων ἐν Τρωσσίᾳ ὑπὸ μητρὸς ἀγίας καὶ διακούσας ἐπειτα τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὴν μεγάλην σχολὴν τοῦ Γέροντος καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Ἀθήνας, ἐπέδειξεν ἀπὸ τῶν πρώτων του ἐπειδιόντων εὐρυτίαν ἐξαιρετικήν καὶ δίψαν μαθήσεως ἀσθεστον. Ἀποστα- λείς εἰπαντὸ πλευσίου θείου εἰς Βιέννην ἐπρόκειτο νὰ συμπληρώσῃ τὴν τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του εἰς Ηπειρόν, ὅπερ ὁ Θάνατος τοῦ χορηγοῦ συγγενοῦς ἐπανέφερεν αὐτὸν περίπου ὅπερον εἰς Ἀθήνας. Ἐκτοτε, ἀπὸ ἡλικίας νεαρᾶς, ὅρχεται ὁ φοβερός περὶ ὑπάρξεως ἀγώνων. Τὸν διεξήγαγεν ἐπὶ μίαν ἔλην ἡρανή καρτερικῶτατα, αἰσιοδοξέστατα, ἀν- τλῶν παραδόξως ἀπὸ πάσης ἀποτυχίας νέον σθένος καὶ νέαν ἐνεργη- τικότητα, μηδὲ ποτε ὅλοτε ὃν τόσην σπινθηροσβόλος εἰς πνεῦμα, τόσῳ θρυσθῶδως εὐθυμίως εἰς διάθεσιν, τόσων παραγωγικὸς εἰς φιλολογικὴν ἐρ- γασίαν, ὃς ὅπερ περισσότερον καὶ σκληρότερον ἐπίειζον αὐτὸν αἱ περι- στάσεις, καταπληκτικὸν ἀληθῆς ἀνθρώπινον ἐλαστικὸν κόριψι ἐντεινόμι- νον καὶ ἀνατεινόμενον σῶμα περισσότερον πιέζεται καὶ τυραννεῖται.

* * *

"Η δημοσιογραφία τὸν εἴλκυσεν εὐθὺς ἀμέσως τότε· ἡ δημοσιογρα- φία· ἡ κάθε ἄλλο ἡ περιορίζουμένη εἰς τὴν Ἑρείαν εἰδησεογραφίαν. Ὁ **Σπανδωνῆς** ὡς δημοσιογράφος εἶναι πασίγνωστος εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν Ἑλληνικὸν κοινόν. Σχεδὸν δὲν ὑπέρφει Ἑλληνικὴ ἐφημερίς τῆς τελευ- ταίας τοιακοντασίας εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ συνειργάσθῃ, ὡς ιδίως συν- ειργάσθῃ, καὶ καθ' ὅλον αὐτὸν τὸ μακρότατον χρονικὸν διάστημα, δὲν ἔγραψε τίποτε, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ σφραγίδα ιδίαν, — τὴν σφραγίδα τῆς ιδιοτύπως κελλιτεχνικῆς καὶ τόσων γενναίας καὶ ὀρυητικῆς ἡρανῆς ἡ ὁποία ἐκόχλαξεν ἐν αὐτῷ· τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπέγραψε· τίποτε ἐπί- σης τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔγραψε μετὰ ταχύτητος αὐτόχρημα ἀστραπιάς. Ως ὁ φ' ἔτερος δὲν ὑπῆρξεν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ειργάσθῃ καὶ νὰ μὴ ἔγραψεν. Απὸ τοὺς πλέον ἀγαπημένους του ἥσαν οἱ πρῶτοι

οτίχοι τοῦ Ἐπιλόγου τὸν ὅποτον ἔχει γράψει ὁ Γάλλος ποιητής Veullot :

«Placer à mon côté ma plume;
Sur mon cœur, le Christ, mon orgueil;
Sous mes pieds mettez ce volume;
Et clouez en paix le cercueil».

«Θέσατε εἰς τὸ πλευρόν μου τὸν κάλαμόν μου,
ἐπὶ τῆς καρδίας μου τὸν Χριστόν, τὸ καύχημά μου.
Ùπὸ τοὺς πόδας μου θέσατε αὐτὸν τὸ βιβλίον.
καὶ καρφώσατε ἐν εἰρήνῃ τὸ φέρετρόν μου».

Ἐλάχιστοι ἴσως θὲ γνωρίζουν πόσῳ εἰλικρινεῖς ἡσαν οἱ λόγοι οὗτοι ἐπαναλαμβανόμενοι ὑπὸ τοῦ **Νικολάου Σπανδωνῆ**. Ἀλλ' ἐγὼ ὁ ὄποιος ἐγνῶρισα τόσῳ καλῶς τὸ βαθύτατον, τὸ ἀδιαπόρθητον θρησκευτικὸν αἰσθημα, τὸ ὄποιον ὑπῆρχε παρὰ τῷ ἀκριβεῖ τούτῳ γνώστῃ τῶν τολμηροτάτων ἰδεῶν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, δύναμαι νὰ βεβαίωσα πόσῳ ὅντως ὁ Ἰησοῦς τῶν Χριστιανῶν ἦτο τὸ ὑπέρτατον καύχημά του. Καὶ ἔσμι ἀφορᾶ τὴν γραφίδα, ἀλλὰ μὲ αὐτὴν ἀνὰ χεῖρας παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Θεόν του, εἰς τὸν Θεὸν τῆς πάσης ἀγάπης.

* * *

Δὲν ἔσχε ποτὲ τὴν ἡλικίαν, ἡ ὅποια τῷ ἀπεδέδη. Γεννηθεὶς τῷ 1858 κατ' αὐθεντικωτάτας μαρτυρίας, ἥγεν ἀκριβῶς τὸ πεντηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔταν ἀπέθανεν. Ἡτο πατήρ ἐγκρίτου νεαροῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ πρώτου αὐτοῦ γάμου καὶ ἡτο σύζυγος εἰς δεύτερον γάμον τῆς ἀτυχεῖς γυναικός, ἥτις μόνη ἴσως εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον δὲν ἀπέβη δι' αὐτὸν σκληρά διάψευσις ἐλπίδος καὶ ἥτις ἡδη διὰ τοῦ θανάτου του ἀπώλεσεν ὅντως ἐνταῦθη καὶ πατέρα καὶ ἀδελφὸν καὶ φίλον, καί, παρὰ πᾶσαν ἐνδέσμυνχον ἀγωνίαν του, σύντροφον ἀεὶ ίλαρεῖν ἔσω καὶ σύζυγον τρυφερόν. Ἱσως τελευταίως τὸ φροτίον τοῦ βίου νὰ ὑπῆρξεν ὑπεράγαν βαρύν δι' αὐτόν τούλαχιστον ἐνθυμιοῦνται ἔτι μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπέφραν τινὰ καθ' ἥν ἐπεστρέφομεν πολὺ ἀργά μετ' ἀλλων ἀπὸ τὸ θέατρον, ἀφίσας τὰς κυρίας νὰ προπορευθοῦν ἥλθε καὶ ἐστηρίχθη βαρύς καὶ βαρυθυμῶν ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου, καὶ ὡς νὰ ἐβάσταξε βάρος δυσβάστακτον μιοῦ εἴπε μιὲτὸ παράπονον τοῦ ἀνδρός, τὸ ὄποιον εἶναι ὀδυνηρότερον παντὸς παραπόνου γυναικὸς ἡ παιδίου. «Δὲν μπορῶ πειά· δὲν μπορῶ πειά...» Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ αἴφνις βραδύναν βῆμα τῆς προπορευομένης συζύγου του τὴν ἔφερε πλησίον μας, κατέβαλεν οὗτος ἀγῶνα ὑπεράνθρωπον καὶ ἥρχισεν ἀστειζόμενος καὶ σίνει γελῶν, ὅμη ἐννοῶν κατ' οὐδένατρόπον νὰ ἴσῃ σκιάν καν λύπης ἔξαιτίας του ἐπὶ τοῦ μετώπου της. Ἡ ἀπέλυτος λεπτότης. Ἰδού πράγματι τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν του, ἀνδρὸς μυχιαίτατα πολιτισμένου, ὄρθροῦ πρὸς πάντας, ὑποχρεωτικωτάτου πρὸς τοὺς ξένους, ἀνεκτιμήτου διὰ τοὺς φίλους, — χριστιανοῦ εὐσπλαγχνικοῦ. Δὲν ἡξέρω κατὰ πόσων ἀπήγνησεν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν την εὐσπλαγχνίαν. Ἀλλ' ἔταν μισ

επανελάμβανε τοὺς στίχους τοῦ ὄλλου ἐκείνου Γάλλου ποιητοῦ, κατὰ τὸν ὅποιον «Ἐχομεν ἀνάγκην ἀπὸ μίαν φίλην ἡπίαν. ἀπείρως ἡπίαν», τὴν ἡπιότητα αὐτῆν καὶ εὐσπλαγχνίαν, τὴν θείαν αὐτήν ἐκεχειρίαν, ἥμην πεπεισμένος ἔτι ἐξελιπάρει ἀπὸ τὴν ἔλην ζωήν. Εἶπον ἥδη πόσῳ εἰς μά-
την! Καὶ εἶναι ἡ ζωὴ αὐτῇ, ἡ τόσῳ ἐπιτακτικῶς καὶ ἀκάμπτως ἐνίστε-
σποτική, ἡ ὑπείρια καὶ σήμερον ἀκόμη διέταξεν οὕτω τὰ κατ’ ἔμε, ὥστε
χωρίς νὰ ἐπισκεφθῶ κανένα ἑρτάζοντα, νὰ μὴ δυνηθῶ καὶ ν’ ἀποθέσω
τὴν ἀνάπτυξιν. Ή σκιὰ ἡ ὑπείρια ἀπέξινεν ἀπὸ ὅτι ἦτο τόσον σφρήγος
τὴν ἀνάπτυξιν. Ή σκιὰ ἡ ὑπείρια ἀπέξινεν ἀπὸ ὅτι ἦτο τόσον σφρήγος
τὴν ἀνάπτυξιν. Ή σκιὰ ἡ ὑπείρια ἀπέξινεν ἀπὸ ὅτι ἦτο τόσον σφρήγος
τὴν ἀνάπτυξιν. Ή σκιὰ ἡ ὑπείρια ἀπέξινεν ἀπὸ ὅτι ἦτο τόσον σφρήγος
τὴν ἀνάπτυξιν.

6 Δεκεμβρίου 1913

ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΜ.. ΔΑΡΑΛΕΞΗΣ

❖ N. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ ❖

* * *

 ΤΑΝ χαθῆ ἔνας ἄνθρωπος πρέπει νὰ περάσῃ λίγος καιρὸς διὰ νὰ ἔννοήσωμεν ὅτι δὲν βρίσκεται μαζύ μαζί. Τότε τὸν ξητούμεν.
Εἰς τὸ κύλισμα τοῦ χρόνου, μετράται ἡ θλῖψις, ζυγίζονται τὰ αἰσθήματα καὶ ὄριζεται ἡ διάρκεια τῆς ἀναμνήσεως. Σ’ αὐτὸ ἐμφανίζεται ἡ μορφή, ποῦ εἶχε λείψει, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὰ δικαιώματα τῆς.

Μία παροδικὴ λάμψις, ὅπως ἡ ζωὴ δὲν σβύνει ποτὲ γιὰ πάντα. Σὲ μιὰ φωτεινὴ γραμμὴ μένει ἡ διάβασίς της.
Ο Λεωνδωνῆς ἔτσι βιαστικὰ ἐπέρασε καὶ βιαστικὰ ἐχάθη. Μένει ὅμως ἡ γραμμή του. "Οποιος θελήσῃ νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ θὰ σταματήσῃ εἰς ἓν σημεῖον εὐκρινέστατον.

"Εἶησε μέσα εἰς τὸν κοινωνικὸν Θόρυβον διότι ἦτον ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Ἡκολούθησε καὶ ἐκαλλιέργησεν ὅτι ὥραῖν καὶ καλόν, διότι ἥτον ἀπὸ καταγωγῆς, μορφώσεως καὶ ἀνατροφῆς καλλιτέχνης. Ἐπάλαιε μὲ ὅλα, διότι ἦτο πραγματικῶς δημοσιογράφος, ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων.

"Ο, τι διενοεῖτο, τὸ κκτώρθωνε μὲ δύναμιν θελήσεως, μὲ θυσίας, μὲ πόθουν νὰ τὸ ἐπιτύχῃ. Ἐδημούργησε χίλια πράγματα ποῦ κανεὶς δὲν τὰ ἐφαντάζετο. Ἐπραγματοποίησε σχέδια ἀκατόρθωτα διὰ τοὺς πολλοὺς. τὰς ἐκτησεῖς ἔνα ἀγκωνάρι ἀνεξάλειπτον σημεῖον προοδευτικῆς τάσεως καὶ ἀμιλλῆς.

Εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας ἔδειξε τὸ θάρρος πολεμιστοῦ, τὴν ψυχραμίαν ἐνὸς ἥρωος, τὴν καρδίαν ἐνὸς παιδίου.

Κάθε ἡμέραν ἀκούω τὸ ὄνομά του....

Νά, λοιποί, ποῦ δὲν ἀποθνήσκουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος, τῆς καρδιᾶς τοῦ Λεωνδωνῆ.

(22 Νοεμβρίου 1913)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Τ. ΔΙΔΩΡΙΚΗΣ

